

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ У ВНЗ: ЇЇ ОЗНАКИ ТА ЯКІСТЬ

© Рогова Т.В., 2017
<http://orcid.org/0000-0002-0747-0246>
<http://doi.org/10.5281/zenodo.578582>

У статті визначено складові якості вищої освіти (якість підготовки в системі середньої освіти вступників до ВНЗ; об'єктивність конкурсного відбору для зарахування на навчання у ВНЗ; якість підготовки випускників ВНЗ; якість державних освітніх стандартів; якість діючої нормативної бази; якість освітніх програм, їх актуальність; якість змісту освіти; якість науково-методичного та матеріально-технічного забезпечення освітнього процесу, застосування новітніх технологій і методик його організації; якість професорсько-викладацьких, науково-дослідницьких кадрів; якість управління; реалізація спеціального механізму управління якістю освіти). З'ясовано, що якість підготовки випускників ВНЗ є результуючою складовою якості вищої освіти. Визначено ознаки сучасної професійної підготовки, до переліку яких відносяться не тільки ті, які носять когнітивний характер, а й ті, які мають соціальну значущість (формування соціальної і професійної позиції, розвиток таких професійних здібностей і особистісних якостей як самостійність, активність, креативність, мобільність, комунікативність та ін.; забезпечення готовності майбутніх фахівців до індивідуально-творчого виконання професійних функцій, до інноваційної діяльності та ін.). Розкрито основні підходи до визначення сутності якості професійної підготовки (акцентування уваги на якості змісту освіти; якості організації освітнього процесу; процесі управління якістю освіти; суб'єктних якостях особистості).

Ключові слова: вища освіта, якість вищої освіти, професійна підготовка, якість професійної підготовки.

Роговая Т.В. Профессиональная подготовка студентов вузов: ее признаки и качество.

В статье определены составляющие качества высшего образования (качество подготовки в системе среднего образования поступающих в ВУЗ; объективность конкурсного отбора для зачисления на обучение в ВУЗ; качество подготовки выпускников ВУЗ; качество государственных образовательных стандартов; качество действующей нормативной базы; качество образовательных программ; качество содержания образования; качество научно-методического и материально-технического обеспечения образовательного процесса, применения новейших технологий и методик его

организации; качество профессорско-преподавательских, научно-исследовательских кадров; качество управления, реализация специального механизма управления качеством образования). Установлено, что качество подготовки выпускников ВУЗ - это результирующая составляющая качества высшего образования. Определены признаки современной профессиональной подготовки, к перечню которых относятся не только те, которые носят когнитивный характер, а и те, которые имеют социальную значимость (формирование социальной и профессиональной позиции, развитие таких профессиональных способностей и личностных качеств как самостоятельность, активность, креативность, мобильность, коммуникативность и др.; обеспечение готовности будущих специалистов к индивидуально-творческому исполнению профессиональных функций, к инновационной деятельности и др.). Раскрыты основные подходы к определению сущности качества профессиональной подготовки (акцентирование внимания на качестве содержания образования, качестве организации образовательного процесса, процессе управления качеством образования, субъектных качествах личности).

Ключевые слова: высшее образование, качество высшего образования, профессиональная подготовка, качество профессиональной подготовки.

Rohova T. V. Professional Training of Students of Institutes of Higher Education: Its Signs and Quality.

The components of the quality of higher education have been defined in the article. They are the quality of training of higher educational institutes entrants in the system of secondary education; objectivity of competition to register as students of institutes of higher education; quality of training of graduates; the quality of state educational standards; the quality of regulatory environment currently in force; the quality of educational programs; their topicality; the quality of education content; the quality of methodological and material and technical provision of educational process; application of up-to-date technologies and methods of its organization; the quality of professional and teaching and research staff; the quality of management; realization of a special mechanism of managing the education quality. The quality of training of graduates has been determined to be the resulting component of the quality of higher education. The signs of modern professional training have been identified. The list of them comprises not only those signs having the cognitive nature, but also those having social significance, i.e. formation of social and professional position, development of such professional abilities and personal qualities as self-dependence, activity, creativity, mobility, communicativeness etc., ensuring preparedness of future specialists for individual and creative professional functioning, for innovative activity etc. The main approaches to define the essence of quality of professional training (focusing on the quality of education content, the quality of the educational process organization, the process of management of education quality, subject qualities of person) have been revealed.

Key words: higher education, quality of higher education, professional training, quality of professional training.

Постановка проблеми. Професійна освіта є провідною концепцією й освітньо-організаційною реальністю сучасного етапу розвитку освіти, що пов'язана з вибудовою наскрізних послідовних ліній у підготовці і перепідготовці фахівців, виокремленням етапів такої підготовки, забезпеченням інтегрованості освітніх систем різного рівня й структурно-логічного взаємозв'язку загальноосвітніх, фундаментальних й спеціальних дисциплін з єдиною цільовою настановою.

У новій моделі стійкого розвитку суспільства випереджаючий розвиток якості людини, якості освіти, якості професійної освіти стають безумовною необхідністю.

Аналіз актуальних досліджень і публікацій. Проблема професійної підготовки майбутніх фахівців належить до активно досліджуваних у педагогічній науці. У науковій літературі підготовку фахівців розглядають у різних аспектах. Так, наприклад, загальні питання висвітлюють М. Бакум, С. Гончаренко, К. Корсак, В. Кушнірук, А. Лігоцький, В. Луговий, П. Олійник, С. Сисоєва, М. Солдатенков та ін.; культурологічні аспекти цієї проблеми ґрунтовно відображені в працях І. Беґа, В. Виткалова, В. Гриньової, В. Кременя, С. Подмазіна та ін.; обґрунтування доцільності спеціальної підготовки кадрів, визначення її змісту, форм, методів, умов з урахуванням специфіки професійної діяльності представлено в працях Є. Барбіної, Г. Васяновича, І. Зязюна, В. Лозової, В. Лунячека, Н. Ничкало, М. Романішиної, О. Романовського та ін.

На сучасному етапі професійна підготовка потребує якісного оновлення, що і спонукає до подальшої розробки цієї проблеми.

Мета статті полягає у визначенні складових якості вищої освіти, ознак професійної підготовки; розкритті підходів до визначення сутності якості професійної підготовки.

Виклад основного матеріалу. Успішність розвитку змісту і технологій професійної підготовки значною мірою залежить від ефективності скорочення невідповідності якості освіти і вимог, які пред'являють до неї роботодавці, ринок праці. У цьому разі особливої актуальності набуває проблема підвищення відповідальності закладів освіти за кінцеві результати освітньої

діяльності. Серед пріоритетів, які визначені перед професійною освітою її соціальними партнерами, особливе місце займає забезпечення належної якості підготовки фахівців.

Багатомірність та багатопараметричність якості освіти дають підстави для визначення таких *складових якості вищої освіти*:

- якість підготовки в системі середньої освіти вступників до ВНЗ; об'єктивність конкурсного відбору для зарахування на навчання у ВНЗ;
- якість підготовки випускників ВНЗ;
- якість державних освітніх стандартів;
- якість діючої нормативної бази;
- якість освітніх програм, їх актуальність; якість змісту освіти;
- якість науково-методичного та матеріально-технічного забезпечення освітнього процесу, застосування новітніх технологій і методик його організації;
- якість професорсько-викладацьких, науково-дослідницьких кадрів;
- якість управління; реалізація спеціального механізму управління якістю освіти[4].

Слід зазначити, що *якість підготовки* випускників ВНЗ є результуючою складовою якості вищої освіти. Інші «якості» визначають потенційні можливості освітніх систем, забезпечують необхідний рівень результуючої складової.

У наукових дослідженнях поняття «якість підготовки» розглядається з різних позицій: наприклад, у зв'язку з плануванням процесу навчання, коли певні уявлення про заплановану якість підготовки закладаються в освітні програми з кожної дисципліни. Інша позиція пов'язується з етапом реалізації освітніх програм у навчальному процесі. Наступна позиція передбачає оцінювання якості результатів освітнього процесу. Для оцінювання результату необхідно встановити відповідність готовності фахівця вимогам, які пред'являються до його *професійної підготовки*.

У довідковій літературі підготовка, зазвичай, тлумачиться як запас отриманих знань. Мабуть саме цим можна пояснити той факт, що довгий час більшість дослідників професійну підготовку пов'язували із засвоєнням певних знань, умінь і навичок. Проте аналіз сучасних досліджень доводить, що засвоєння певного обсягу знань, умінь і навичок є необхідним, але не єдиним

показником якості професійної підготовки. Розглядаючи проблему визначення мети підготовки фахівців у сучасній системі вищої освіти, науковці акцентують увагу на необхідності вирішення завдань, які значно розширилися та змінилися. Вони наголошують: по-перше, мова йде про «мультипрофесійну» підготовку – підготовку фахівців, здатних ефективно діяти не лише в межах окремих традиційних галузей науки, а й у сфері нових наукових галузей, що виникають упродовж професійної діяльності фахівця як наслідок прискорення темпів науково-технічної еволюції; по-друге, підготовка фахівця до професійної діяльності в сучасних умовах вимагає не стільки енциклопедичних знань, скільки вміння віднайти і отримати необхідну інформацію та зробити правильні висновки, а з іншого боку – продемонструвати володіння специфічними професійними психомоторними навичками; по-третє, отримання освіти впродовж усього життя та розвиток нових форм навчання з використанням інформаційних технологій надають можливість більш гнучко реагувати на зміни потреб ринку праці [5, с.12].

Аналіз сучасної теорії і практики професійної підготовки у ВНЗ дає підстави для визначення таких її *ознак*:

- формування системи професійно значущих знань, умінь і якостей, форм поведінки, індивідуальних способів виконання професійної діяльності; широкопрофільність підготовки;
- формування сучасного стилю цілісного науково-професійного мислення; готовності до професійного саморозвитку, безперервної освіти і самоосвіти;
- формування соціальної і професійної позиції, розвиток професійних здібностей й особистісних якостей (самостійність, активність, креативність, мобільність, комунікативність та ін.);
- забезпечення готовності майбутніх фахівців до індивідуально-творчого виконання професійних функцій, до інноваційної діяльності;
- прикладний характер підготовки, забезпечення єдності, інтеграція її теоретичної і практичної складових; упровадження дуальної освіти.

Отже, сучасні дослідники вносять доповнення у визначення сутності поняття «професійна підготовка» і включають в нього показники не тільки когнітивного характеру, а й ті, які мають соціальну значущість. Цей підхід ґрунтується на виконанні вищою школою своєї соціальної функції. Завданням

вищої школи як соціального інституту визначається сприяння професійній самореалізації індивіда, навчання його професійно спрямованій взаємодії з навколишнім природним і соціальним середовищем[1, с.59].

На думку В. Кременя, підвищення рівня відповідності вищої освіти вимогам сучасності й реалізації освітянської політики в галузі якості професійної підготовки можливе тільки з урахуванням трансляційної, селекційної та інноваційної функцій сучасної вищої школи як соціального інституту. Реалізація трансляційної функції вищої освіти дає змогу здійснити передачу соціально-економічних цінностей, норм, потреб і мотивів поведінки з минулого в сучасне, із сучасного в майбутнє. Селекційна функція вищої освіти дозволяє вирішити проблему, пов'язану з відбором успадкованих цінностей і норм для тих, хто корисний для вирішення завдань наступних етапів розвитку суспільства. Інноваційна функція вищої освіти виявляється в оновленні соціальних цінностей і норм шляхом відпрацювання нових та використання прогресивних цінностей зі світового освітнього досвіду, адекватних соціально-історичним умовам України [1, С.59-60] .

Аналіз наукових праць дає підстави для виокремлення декількох підходів дослідників до визначення сутності *якості професійної підготовки*:

- акцентування уваги на якості змісту освіти, освітніх стандартів, навчальних програм і підручників;
- зосередження уваги на проблемі якості організації освітнього процесу, якості його науково-методичного, інформаційного, кадрового, матеріально-технічного, фінансового забезпечення;
- розгляд якості професійної підготовки з позиції управління, процесу забезпечення, визначення механізмів і факторів підвищення якості освіти у ВНЗ.

В умовах економічних перетворень, демократизації суспільства радикально змінилася роль фахівця у виробничій і невиробничій сферах. У наш час він перетворився у головний стратегічний ресурс в конкурентній боротьбі. Це пов'язано зі здатністю людини до творчості, інноваційної діяльності, що зараз є вирішальною умовою будь-якої діяльності. У зв'язку з цим змінюються й акценти у визначенні сутності якості професійної підготовки. В. Кремень наголошує: «Проблеми забезпечення якості професійної підготовки фахівців з вищою освітою вимагають подолання безсуб'єктних підходів до людини.

Людина в системі освіти повинна розглядатися як біосоціопсихологічна система, яка не тільки залежить від середовища проживання, а й володіє самостійністю і власною активністю, підтримує власний ступінь незалежності» [1, с. 57-58]. Акцентуючи увагу на ролі вищої школи як соціального інституту, науковець розглядає якість професійної підготовки як цілісну сукупність властивостей суб'єкта діяльності, яка визначає його професійний рівень компетентності й дозволяє йому мати певну соціальну цінність та відповідати потребам і можливостям ринку праці, а також визначає готовність займати в майбутньому соціальні рівні, адекватні здібностям і кваліфікації в системі соціо професійних відносин; нести особисту соціальну й юридичну відповідальність за рішення, що приймаються [1, с.60].

Якість професійної підготовки фахівця визначається ступенем відповідності рівня його підготовки професійним вимогам, які пред'являються до нього як до фахівця, професіонала сучасними економічними умовами, ринком праці, роботодавцями. Така підготовка повинна передбачати не тільки набуття й удосконалення професійних знань і умінь, а і засвоєння нових норм суспільного життя, що дозволить випускнику ВНЗ успішно адаптуватися до умов ринку, сприятиме його подальшій професійній самореалізації, забезпечить ефективну професійно спрямовану взаємодію фахівця з навколишнім соціальним середовищем.

Вища освіта покликана прискорювати, інтенсифікувати процес розвитку, удосконалення людини як особистості, суб'єкта, індивідуальності; навчити молоде покоління самостійно здобувати знання, визначати шляхи і способи самовдосконалення; сформувати позитивне ставлення до професійної освіти і самоосвіти.

Отже, професійна підготовка майбутніх фахівців характеризується поліаспектністю і передбачає засвоєння фундаментальних знань, формування готовності до їх творчого практичного застосування, розвиток особистісних якостей, що в сукупності забезпечує готовність випускників ВНЗ до успішного виконання професійних функцій.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Стратегічні цілі розвитку сучасної системи професійної освіти включають: формування ефективного, конкурентоспроможного ринку освітніх послуг, забезпечення підтримки пріоритетних напрямів підготовки професійних кадрів, створення

умов для безперервної освіти фахівців упродовж всієї трудової діяльності. Стратегія розвитку вищої професійної освіти повинна визначатися зважаючи не тільки на уявлення про неї як про джерело освітніх послуг, її необхідно розглядати як творче середовище, соціокультурна функція якого полягає у відтворюванні знань і цінностей, створенні концепцій, теорій, методологій, технологій. Результатом науково-освітнього процесу повинен стати новий рівень професійної компетентності його учасників, а також цілий комплекс суспільно значущих інтелектуальних продуктів.

Формування сучасної системи уявлень про якість професійної підготовки фахівців у ВНЗ стане відповіддю на виклики нової соціокультурної ситуації, яка склалася в державі, в освіті. Саме відповідь на ці виклики і буде визначати перспективу стабілізації і розвитку усієї системи професійної освіти в майбутньому.

Література

1. Кремень В.Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати / В.Г.Кремень. – К.: Грамота, 2005. - 448 с.
2. Кушнірук В.М. Формування професійної готовності особистості у процесі гуманізації освіти / В.М.Кушнірук // Вища освіта України. – 2008. - №4, додаток 1. – С. 114-115.
3. Лігоцький А.О. Система різнорівневої підготовки фахівців в Україні (теоретико-методологічний аспект): автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / А.О.Лігоцький; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. – К. 1997. – 36 с.
4. Рогова Т.В. Проблема управління якістю освіти в науковій літературі та освітній практиці / Т.В.Рогова // Педагогіка та психологія: зб. наук. праць. – Х.: «Смугаста типографія», 2015. – Вип.51. – С. 211-218.
5. Система управління якістю медичної освіти в Україні: монографія / І.Є.Булах, О.П. Волосовець, Ю.В.Вороненко [та ін.]. – Дніпропетровськ: АРТ-ПРЕС, 2003. – 212 с.